

APRÓBB KÖZLEMÉNYEK.

ÁSVÁNY- ÉS FÖLDTAN.

(Rovatvezető: KRENNER JÓZSEF.)

(7.) ŐSEMBERI CSONTOK A BARÁTHEGYI BARLANGBAN. — A Földtani Társulat múlt aprilis hó 8-ikán tartott szakülésén Dr. Henszlmann Imre bemutatta a Majláth Béla, lipótmegyei főjegyző által a lipóti baráthegyi barlangban talált ősemerberi csontokat, a nevezett barlang rajzát, egy réteg-átmetszetet, valamint az e csontokkal együtt egy szintájban előfordult kőszközőket és mammothfogakat részint rajzban, részint természetben.

E nagybecsű, és a tudományra nézve fölötté fontos, leletről Majláth úr az „Archaeologiai Értesítő” számára hosszabb cikket írt, melyből Dr. Henszlmann — előre bocsátván, hogy Majláth és társai hiába törekedtek egy nagy szikladarabot helyéből mozdítani — a következő pontokat olvasta föl:

„A meghíúsult küzködés után a sziklától, a főcsarnok felé másfél ölnyi hosszúságban s öt lábnyi szélességben, elhordattuk a másfél láb vastag televényföldet, s erős csákányok segítségével, égő fáklyák és gyertyák világánál feltörtük a márványkemény travertint, mi szikrákat hányva, darabokban hullott szét. Ezen réteg alatt nagy darabokból álló, a hömpölygés által kerekdeddé vagy gömbölyüvé vált köveket és kavicsot szemléltünk, miket csakis víz hordhatott oda, mert anyaguk épen olyan, mint az innét öt órányi távolságra, kelet felé fekvő hradeki ártérnek gránit-golyói és tömbjei, tehát egészen idegen a barlang neocom-mészközetétől, megülepedett iszapfölddel a kövek közeiben. Ezen réteg vastagsága 4' 7"-nyire terjed. Tovább folytatván munkánkat, sárgás homokra bukkantunk, mi másfél lábnyi vastagsággal birt; ezen kavicsos homokréteg közepe felé találta

Joob Mihály társam a beküldött állkapocs-töredéket. A szótlan öröm meglepetése, mi egész valómat elönté, leírhatatlan. A kihányt földet és rétegeket újra legfigyelmesebben átvizsgáltuk s a kiemelt kavicsos homok között egy csigolya-csontot vettünk észre. Ismét folytattuk a munkát. Ismét két lábnyi távolságban, hasonló szintájön, feküdt egy mammothfog-töredék, mellette egy kőszkö s két darab kovakő-forgács; a rétegnek a főcsarnok felőli részét lehordván, ugyanazon szintájön hevert a koponya-homlokcsont, kőtárgy és egy mammothfog. A csontok fekvése össze-vissza hányt volt, így akadunk cserép-töredék mellett egy ép és, egy felhasított emberi szárcsontra, oldalbordára, csigolyákra, mintegy öt négyszög lábnyi téren.

Leásva a kavicsos homokot, a barlang sziklatalajához értünk, s a további kutatással, estve, midőn már többi társaim jóval előbb eltávoztak, nyolcz órakor felhagytam és haza tértem.

Semmikép sem tehetők fel, hogy mindazon csontok, melyek a barlangokban találtak, az ott lakott, tanházott emberektől vagy állatoktól erednének; sőt az ott legközelebb csatangoltakétól sem, hanem azoknak egy jó nagy részét a diluviális áramlatok hömpölygő rohama, messzítávol vidékről sodorta magával, míg azok a barlangok üregeiben megtorlódván, leülepedtek. Ép oly kevésbé lehet föltenni, hogy mind azon állatok és emberek, melyeknek csontjai a barlangokban felhalmozódtak, a diluvium hullámaiban lelték volna sírjokat, hiszen azok a lét harczában, a klimatikus viszonyok változása alatt, úgy, mint ma is, már előbb befejezván a földi pályafutást, a feloszlás sötét

országában, alak- és anyagváltozás által, más szerves életlét föltételévé váltak; vagy sírjaikban pihenték ki a lét harcának viszontagságos fádalmait, míg a helyenkénti áramlatok hullámzó elemei fel nem dúlták a sírokat, magukkal söpörték s a barlangok üregeiben végre is lerakták. Innen magyarázható a barlangok csontmaradványainak különböző állapota. Némelyik annyira puha, korhadt, hogy már a lég érintkezésében el-mállik, elporhanyúl, némelyik pedig oly ép, oly kemény, mintha csak rövid idő előtt tért volna az enyészet ölébe. Kitűnik a mondottakból, hogy a barlangokba jutott csontok már akkor az elmállás különböző fokán állottak, a miért a jelen esetben is feltehető, hogy az említett homlok-csont egykori tulajdonosa nem lakta a barlangot; az áradat vagy élve találta, vagy máshonnt vitte oda; a miért is elmállási szaka még sokkal fiatalabb lehetett a többi ott talált csontokénál, és ezért különbözik ennek állapota a többiekétől, a miért is hiszem, hogy nem tartozik az ott fölfedezett váz részeihez.

Ezen koponya fala feltűnően vastag, a varratoknál 10 mm. vastagságú. A szemöld-csont roppant mérvű kifejlődése a neandervölgyi koponyára emlékeztet; annak szélességében a befelé hajlott homlok-csatorna vad kinézést ad s a kifejlés igen alacsony fokát tünteti föl.

Iha tekintetbe vesszük a szemgödrök irányát — a jelen töredékdarabnál csak ez adhatja a fő- és kellő irányt — majdnem kétségbe esik az ember, azt egykori társának tulajdonítani, mert összehasonlítva azt a jelenlegi koponyák szemgödreinek irányával, a koponyán szükségképen oly állást kellett vennie, hogy a szemgolyók vizirányosan foghatták fel a világosság behatását s a homlok teljesen hiányzott. De ha, feltéve, hogy az némileg mégis fölfelé rézsút helyezkedett a koponyába,

oly rögtön hátra csapott, és annyira prognát arcza volt tulajdonosának, hogy a koponya állatias, hosszú kifejlődése rendkívüli fajalkatot képezett, mit meghatározni magamat feljogosítottnak nem érzem.

Hogy a jelen csontdarab a koponya arczrészének felső csontja, azt a szemgödrök tanúsítják, továbbá hogy az függőleges helyet nem foglalhatott a koponya előrészén, bizonyítja a szemgödrök iránya, mert ez esetben a szemgolyók egyenes iránya a mellkasra esik, a mi a képtelenséggel határos, s végre a varratok fekvése is az ellenkezőt bizonyítja. Én különben, csekély nézetem szerint, mikrocephalok-troglodyt fajához sorozom, a szerves fejlődés ama primitív fokából, mely a neandervölgyinek messze mögötte áll, a mi a hirneves svájci tanár, Desor, figyelmét is magával ragadta.

Mind az elősorolt tények a lelet körülményeinek kellő megfigyelése mellett kétségkívülé teszik, miszerint a baráthegyi barlangnak emberi és állati csontjai együttesen tanúi voltak ama katastróphának, mely a negyedkorban élő lényeket a helyenkénti áramlatok hullámsírába temette.

Ezen fölolvadás után Dr. Szabó József úr felhívja a társulat különös figyelmét e rendkívül fontos tárgyra, kiemeli, hogy Európának keleti részében eddig még nem találtattak vastagbőrűek maradványai emberi csontokkal együtt soha és sehol, hangsúlyozza, hogy tudományosan kellene ott kutatni, mint az Angliában, Kent grófságban, hol 8—10 év óta 1000 frtnyi összeg fordítatik ilyen célokra évenként, és végre egy bizottság kiküldetését hozza javaslatba, mely a szükséges lépéseket tenné, hogy akár a Földtani Társulat, akár az Akademia, akár más tudományos társulat vagy intézet költségébe további tudományos kutatásokra megkívántató összeg fölvétele. Ezen

indítvány elfogadtatván, a részletek megvitatása a választmányra bízott. („Földtani Közlöny.”)

(8.) EGY BORSODMEGYEI ŐS RHINOCEROSRÓL — Dr. Krenner József a Földtani Társulatban a következőket jelentette. 1859-ben Szilvásról (Borsodmegye) egy őslény agyarának a koronája küldetett be a muzeumba, a jelen évben pedig több zápfog, agyar és annak gyökere ugyanezen vidékről. Az agyart a muzeum Frélyi úrnak köszöni. Ezen agyar a 15 év előtt beküldött koronával tökéletesen összeillett. E maradványok egy olyan rhinoceros-fajhoz (Acero-

therium incisivum) tartoznak, melynek szarva nem volt, hanem e helyett borzasztó agyarái voltak. Az Acrotherium incisivum maradványai a Mastodon longirostris, Dinotherium giganthum és Hippoterium gracile maradványaival együtt fordulnak elő a congeria-rétegek agyar- és homokjában, valamint az ú. n. belvederi kavicsban.

Nevezetes, hogy az említett lelhelyen — Szilváson — az Ac. incisivum maradványaival együtt a Mastodon longirostris alsó állkapcsának tejfoga is előfordult, a mi nagy ritkaság. („Földtani Közlöny.”)

É L E T T A N.

(Rovatvezető: THANHOFFER LAJOS.)

(3.) MENNYI LEVEGŐ SZÜKSÉGES ARRA, HOGY LAKÁSUNK EGÉSZSÉGES LEGYEN? — Morin tábornok a párisi tudományos Akadémia egyik múlt évi ülésén értekezést terjesztett elő a tiszta levegő azon mennyiségéről, mely multhatatlanul szükséges arra, hogy az általunk lakott helyiségek egészségesek legyenek.

A szerzőt művében ama szándék vezérelte, hogy a közegészségre nézve hasznos útmutatásokat nyújtson, s e célból amaz újabb eredményeket, a melyekre Ch a u m o n t, angol orvos, a szellőztetést illetőleg, jutott, ama korábbi vizsgálódásokkal igyekezett összeegyeztetni, melyeket L e B l a n c a zárt, tehát a megromlott levegő alkatrészeire vonatkozólag tett.

Ha kívülről jöve, valamely oly helyiségbe lépünk, melyben a levegő sokáig fölfrissítetlenül (megújítatlanul, szellőztetés nélkül) állott, a szagérzékünket érintő benyomások a levegőben levő szén-sav arányával, úgy látszik, lépést tartanak. A terem szaga, melyet, mint tudva van, szerves anyagok jelenléte okoz, mindaddig nem vehető észre, míg a szén-sav térfogata a teremben

lévő levegőnek hat tizedred részét túl nem haladja; tehát ez a szám felelne meg a levegő tisztasága minimumának. Átalán véve úgy tartják, hogy a jó levegőben létező szén-sav mennyiségének az említett szám és 4 tizedredrész között kell bennfoglaltatnia. Számításaiban Morin tábornok eme két szám középértékét, 5 tizedredrészt, fogadta el alapul, ennyinek tevé a közönséges jó levegő szén-savtartalmát. Szélső határnak pedig, melynél már a zárt levegőnek rossz szaga van, a 8 tizedredrész szén-savtartalmat tekint; legfőlebb ennyire szabad rugni a terem szén-savtartalmának, hogy szaga kellemetlen ne legyen.

Továbbá úgy vette föl, hogy az ember által egy óra alatt kilehelt szén-savgáz mennyisége 38 grammot tesz. E gáz sűrűsége 1.52, a levegő fajsúlya pedig a zérus fokon 1.29 kilogramm lévén köbméterenként, az egy óra alatt kilehelt gáz térfogata a zérus foknál kétszázad köbméter vagyis 20 liter.

A szén-savon kívül a lélegzés és izzadás folytán még bizonyos mennyiségű vízgőz is szabadabbá vá-